

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde düzenlenen Şehit Teğmen Caner Gönyeli 2022 Arama Kurtarma Davet Tatbikatı'nın deniz sahfası gerçekleştirildi. (Evrin Aydın/AA, 15 Haziran 2022)

Burhanettin **Duran**

bduran@setav.org

2022'NİN BAKİYESİ, 2023'ÜN GÜNDEMİ

“Yeni dünya savaşının ayak sesleri” ve “nükleer savaş” gibi tanımlamalarla anlatılan büyük güç rekabetine eşlik eden enerji, üretim, lojistik ve gıda krizleri, uluslararası sistemin diğer aktörlerini harekete geçmeye mecbur bırakıyor. Bu hareketlenmede “daha adil bir dünya mümkün” diyerek BM sistemini eleştiren Türkiye'nin inisiyatif alması hiç şaşırtıcı değil.

2022'nin en belirleyici olayı, tartışmasız 24 Şubat'ta Rusya'nın Ukrayna'yı işgali oldu. ABD ve AB'nin Ukrayna'ya açık desteğiyle Rusya'yı yıpratma savaşına dönen bu kriz, uluslararası sistemde de büyük bir jeopolitik kırılmaya yol açtı. 10 ayı aşan sürede savaştan en fazla zarar görenler, kuşkusuz Ukrayna ve Rusya.

Moskova beklediği gibi hızlı sonuç alamadı; Kiev ve Harkiv'den geri çekilmeler, Rus ordusunun imajını zayıflattı. Rusya, bunu nükleer silaha başvurma tehdidi ile dengelerken, Ukrayna, topraklarının tamamını işgalden kurtarabilme isteği ile Batı'dan daha fazla destek talep ediyor ve bu talebi şimdilik karşılık görüyor. Zelenski'nin geçtiğimiz ay gerçekleşen ABD seyahati, 2023 sonbaharına kadar savaşabilecek finansı, Washington'dan alması ile sonuçlandı. Savaş uzadıkça Batı ile Rusya arasındaki kutuplaşma, enerjiden nükleer güvenliğe kadar birçok alanda yoğunlaşıyor.

2022'nin öne çıkan diğer bir olgusu ise ABD ve Çin arasındaki rekabetin sertleşmesi oldu. Çok kutuplu bir dünyanın belirsizliklerine adım attığımızı düşündüren bu rekabeti anlamak için Aralık'ta Riyad'da (Çin-Arap Zirvesi) ve Washington'da (ABD-Afrika Liderler Zirvesi) gerçekleşen iki zirveye bakmak yeterliydi.

Pekin, Asya'daki güvenlik çıkarlarını ve Ortadoğu ve Afrika gibi bölgelerdeki ticaret imparatorluğunu korumakta kararlı görünüyor. Washington ise Çin'i Avrupa başta olmak üzere birçok bölgede sınırlandırma adımlarına devam ediyor. Rusya'ya yönelik yaptırımlarla katılmayan Asya, Afrika, Latin Amerika ve Ortadoğu ülkeleri ise ne Batı-Rusya çatışmasında ne de ABD-Çin çekişmesinde taraf olmak istiyor. Çok sayıda orta büyüklükteki ülke, gelen dünyanın risklerine hazır olmak ve fırsatlarını yakalamak için yeni bir “özerk politikanın” peşinde. “Yeni soğuk savaş,” “yeni dünya savaşının ayak sesleri” ve “nükleer savaş” gibi tanımlamalarla anlatılan büyük güç rekabetine eşlik eden enerji, üretim, lojistik ve

gıda krizleri, uluslararası sistemin diğer aktörlerini harekete geçmeye mecbur bırakıyor.

Türkiye'nin Kendine Özgü Duruşu

Bu hareketlenmede "daha adil bir dünya mümkün" diyerek BM sistemini eleştiren Türkiye'nin inisiyatif alması hiç şaşırtıcı olmadı. Geçen yıl Rusya ve Ukrayna arasındaki gerginliği iki lideri buluşturarak söndürmek isteyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, savaş çıkınca 2022 boyunca etkin bir diplomasi yürüttü. Tahıl koridoru ve esir takası başarılarıyla dünya medyasının hep odağında oldu. Bu başarıların arkasında Türkiye'nin son yıllarda izlediği "özerk politika" bulunuyor. Ankara, Rusya-Ukrayna Savaşı'nda bütün başkentlerin imrendiği, istisnai bir denge politikası yürüttü. Boğazları kapattı ancak Rusya'ya yönelik yaptırımlara katılmadı. Ukrayna'ya SiHA satışının yanı sıra cephane ve elektrik tedarikinde bulundu.

Karadeniz'deki doğal gaz keşifleri ile öne çıkan Türkiye, enerji dağıtım merkezi olma arayışında Rusya ile iş birliğini genişletiyor. Türk Devletleri Teşkilatı'nı güçlendiren Ankara, aynı zamanda Türkmen gazının Avrupa'ya ulaştırılması çabasına öncülük ediyor.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın hem Ukrayna hem de Rusya'ya güvenlik teminatları verilerek sona erdirilmesi sürecinde Türkiye'nin de önemli katkılar vereceğinden kimsenin şüphesi yok. Barış diplomasisi Türk diplomatlarının yeni uzmanlık alanı oluyor. Yine Rusya ve Ukrayna ile aynı anda görüşebilen Türkiye, daha şimdiden Avrupa'nın güvenliğine önemli desteklerde bulunuyor.

Türk dış politikasında yaşanan bu dönüşümün diğer bir düzlemi elbette normalleşme politikasında gösterilen kararlılıktır. Bu yıl BAE, Suudi Arabistan ve İsrail ile ikili ilişkileri toparlayan Türkiye, Mısır ve Suriye ile de normalleşmeyi önemsemektedir.

Geçen ayın sonunda Moskova'da gerçekleşen ilk üçlü zirve görüşmelerinde Savunma Bakanı Akar ve MİT Başkanı Fidan, Rus ve Suriyeli muhatapları ile bir araya geldi. Henüz başında olunan bu normalleşme sürecinin Ukrayna krizi ile alakası açıktır. Türkiye'nin Rusya politikasını "bağımlılık" diye eleştirenler Ukrayna krizinde Türk-Rus ilişkilerinin yepyeni bir forma girdiğini gözlemlemektedir. 2015'ten itibaren Ankara, Moskova ile ilişkisini "hem iş birliği ve hem rekabet" bağlamında sürdürmeyi başardı.

Önce Suriye, sonra Libya ve Karabağ'da rekabet eden Ankara ve Moskova, bir yanda enerji iş birliğini derinleştirirken diğer yanda şimdi yeniden Suriye'de bambaşka bir iş birliği düzlemine geçiyor. Ukrayna savaşı baskısı altındaki Rusya, Esed yönetimini diplomasiye ikna edebilirse Suriye denkleminde yeni bir dönüşüm gidilebilir. Ve bu dönüşüm, ABD'nin Suriye (YPG) politikasını değiştirmesine yol açabilecek etkide olabilir.

Özetle, Türkiye 2022'de üç alanda öne çıktı:

- 1- Rusya-Ukrayna krizinde dengeli ve proaktif diplomasi (tahıl koridoru ve esir takası) ile küresel rolünü güçlendirdi.
- 2- Suudi Arabistan ve BAE normalleşmesiyle bölgesel etkisini pekiştirdi.
- 3- Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesinde Kafkaslar ve Orta Asya'da etkin aktör haline geldi.

Böylece Türkiye; Karadeniz, Kafkaslar, Balkanlar ve Kuzey Afrika'da istikrar ve güvenlik sağlayan bir ülke konumuna yerleşti.

2023'ün Türkiye İçin Gündemi: Seçimler

Yeni yılın Türkiye için çok hızlı ve yoğun geçeceği kesin. Sebebi de malum; kritik 2023 seçimlerinin tüm gündemi belirleyecek olması.

İktidar ve muhalefet kıyasıyla bir mücadele ile ilk turda kazanmak isteyecek. Önümüzdeki dört-beş aylık sürenin yeni sürpriz, gerilim ve polemiklere sahne olması kimseyi şaşırtmayacak.

"Türkiye Yüzyılı" vizyonunu açıklayan iktidar cenahı, farklı seçmen gruplarının taleplerini karşılama konusunda iddialı kararlara devam ediyor. En son asgari ücret zammı, EYT uygulaması ve doğal gaz indirimi kararları ile dar gelirli enflasyona ezdirmeme azmini sergiledi. Bunlara benzer yeni uygulamalarla dış politika ve güvenlik alanlarında olduğu gibi ekonomide de çözümün kendisinde olduğunu göstermeyi sürdürecektir. Enerji, savunma, diplomasi ve terörle mücadele gibi alanlarda icraatlarını anlatma seferberliğinde olacak.

Ukrayna savaşı sonrası uluslararası sistemde rekabet ve belirsizliğin arttığı bir dönemde Türkiye'yi istikrar, güvenlik ve kalkınma içinde tutabilecek aktörün Cumhurbaşkanı Erdoğan olacağı tezi Cumhurbaşkanlığı'nın en önemli argümanı. Yine muhalefetin olası çok parçalı koalisyon iktidarında kaos geleceği ve dış politika-güvenlik çıkarlarında kayıplar yaşanacağı aynı argümanın devamı.

Muhalefetin Türkiye'yi "yeni-den inşa" iddiasını hangi ortak program, geçiş süreci ve aday(lar) ile seçmene ulaştıracağı ise hala belirsiz. Kılıçdaroğlu-Akşener çekişmesi sebebiyle altılı masa 2023'e hala "tek aday mı, çoklu aday mı" tartışması eşliğinde giriyor. Masadaki genel başkanlardan birisinin aday olması gerektiği fikri öne çıksa da muhalefetin aday Ocağ ve Şubat'ın en çok konuşulan konusu olabilir. Altılı masa dağılmaz ancak dağılık halde seçime gidebilir. Bu durum, çoklu adayla seçime girmek demek. Anayasa Mahkemesi'nin HDP kararının ne olacağı ve siyasi aktörlerin tepkisi, yeni yılın en kritik konusu. Kararsız seçmen, gençler ve Kürtler önemli seçmen grupları olarak parti ve aday rekabetinin odağında olacak.

Moskova beklediği gibi hızlı sonuç alamadı; Kiev ve Harkiv'den geri çekilmeler Rus ordusunun imajını zayıflattı. Rusya, bunu nükleer silaha başvurma tehdidi ile dengelerken, Ukrayna topraklarının tamamını işgalden kurtarabilme isteği ile Batı'dan daha fazla destek talep ediyor ve bu talebi şimdilik karşılık görüyor.

Dış Politika Gündemi de Hareketli Olacak

2023 dış politika gündemimizdeki önemli konular; Ukrayna savaşı düzleminde ABD ve Rusya ile ilişkiler, normalleşme politikası bağlamında Suriye ve Yunanistan ile Ege-Doğu Akdeniz gerilimi olarak sıralanabilir.

ABD Başkanı Biden'ın Ukrayna'ya 45 milyar dolarlık yardım içeren bütçeyi onaylaması savaşın yeni yılda da bitmeyeceği duygusunu güçlendirdi. Türkiye savaş boyunca uyguladığı dengeli-aktif politikasını ve barış diplomasisini yeni adımlarla perçinleyecek. Karadeniz, Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki istikrar ve güvenlik sağlayan rolünü sürdürecektir. Normalleşme politikasının ayaklarında BAE ve Suudi Arabistan ile çok yönlü iş birliğinin genişlemesi, İsrail ile Netanyahu hükümetinin olası aşırı sağcı politikalarının yönetilmesi, Mısır ile Libya üzerinde çetin bir müzakere sürecinin devam edeceği ve asıl sürpriz gelişmelerin Suriye ile ilişkilerde olabileceğini öngörebiliriz.

PKK-YPG ile mücadele konusunda Ankara ve Şam'ın anlaşması ve bunun Tel Rifat ve benzeri bölgelerde somut karşılığı olması durumunda, Suriye yeni bir denkleme girer. PKK-YPG iş birliği iki başkent arasında güven ilişkisi kurulmasını temin ederek siyasi süreç ve Suriyeli sığınmacıların güvenli geri dönüşü alanlarına adım atılmasını kolaylaştırır. Rusya'nın Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkileri toparlamaya katkıda bulunması, iç karışıklık içindeki İran'ı rahatsız etse de asıl değişim ABD'nin Suriye politikasının zorlanması olur. PKK-YPG'nin tümüyle ABD

Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı'nın (CICA) 6. Zirvesi, Kazakistan'ın başkenti Astana'daki Bağımsızlık Sarayı'nda Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Jomart Tokayev'in ev sahipliğinde gerçekleştirildi.

desteğine bel bağlayacağı ancak ABD'nin Suriye'den tümüyle çıkması gerektiği yönünde bir kamuoyu oluşabilir.

Ankara'nın Suriye'nin kuzeyinde operasyon yapıp yapmayacağı, yaparsa formatının ne olacağı Şam ile yürütülen müzakerelere bağlı. Türkiye ve ABD ikili ilişkileri F-16'ların satışı ocak ayında gerçekleşirse olumlu bir ivme oluşabilir aksi takdirde süreç Türkiye'deki seçim sonrasına bırakılır. Ayrıca, İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliği konusu da Türkiye-ABD ilişkileri ve NATO bağlamında yönetilmesi gereken bir konu.

2023 seçimlerine giderken dış politika gündemindeki en kritik konu Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerilimdir. Almanya'nın Türkiye ve Yunanistan'ı bir araya getirme ve gerilimi düşürme çabasına Ankara somut önerilerle yaklaşırken Atina gerekli isteği göstermemektedir. Dahası, Atina, ABD'nin askeri desteğine güvenererek Girit adası çevresinde 12 mile çıkma arayışını öne çıkarmaktadır. Malum, Türk tarafı 6 milden farklı bir yaklaşımı ret ediyor. Bunu, Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu ve Savunma Bakanı Akar, 1995 Meclisi'nde alınan karara atıfla net şekilde açıkladı. Girit'te 12 mil gerginliği, Atina'nın 2023'deki en büyük hatası olur.

Ukrayna krizinin ABD ve Yunanistan arasındaki stratejik ilişkiyi geliştirdiği ve Rusya'yı sınırlandırma politikasında ortaklaştığı görülüyor. S-300'leri Ukrayna'ya verme konusu da bunun bir işareti. Ancak Atina yanlış bir hesaba sürüklenmemeli. Kuzeyi Ege, güneyi Doğu Akdeniz olan Girit adası etrafındaki bir macera arayışı Türk-Yunan ilişkilerini ve NATO'yu zorlu bir sürece sokar. Ukrayna savaşının devam ettiği ve en az sonbahara kadar ivme kaybetmesinin beklenmediği bir ortamda, Washington'ın Atina'yı müzakereye iten bir yerde durması lazım. Nitekim Doğu Akdeniz'in çatışma yerine enerji aktarımında istikrar ve iş birliği alanı olması Batı İttifakının lehine bir durum. **K**

Uluslararası sistemde rekabet ve belirsizliğin arttığı bir dönemde, Türkiye'yi istikrar, güvenlik ve kalkınma içinde tutabilecek aktörün Cumhurbaşkanı Erdoğan olacağı tezi Cumhurbaşkanlığı'nın en önemli argümanı. Yine muhalefetin olası çok parçalı koalisyon iktidarında kaos geleceği ve dış politika-güvenlik çıkarlarında kayıplar yaşanacağı aynı argümanın devamı.